

**ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ ГРАМАТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ
УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ЗА ДОПОМОГОЮ
ПІСЕННОГО МАТЕРІАЛУ**

У статті розглянуто роль пісенного матеріалу в формуванні граматичної іншомовної компетентності учнів початкової школи на уроках англійської мови. Сформульовано особливості вивчення граматичного матеріалу цільовою віковою групою, а також визначено базові принципи навчання іноземної мови. Стаття містить аналіз найпоширеніших методів навчання та виокремлює найбільш продуктивні у роботі з учнями початкової школи.

Ключові слова: граматична іншомовна компетентність, методи навчання, мовленнєве середовище.

В статье рассмотрена роль песенного материала в формировании грамматической иноязычной компетентности учеников начальной школы на уроках английского языка. Сформулированы особенности изучения грамматического материала целевой возрастной группой, а также определены базовые принципы обучения иностранному языку. Статья содержит анализ наиболее распространенных методов обучения и выделяет наиболее продуктивные в работе с учениками начальной школы

Ключевые слова: грамматическая иноязычная компетентность, методы обучения, речевая среда.

The article deals with the role songs play in formation of the foreign grammatical communicative competence of young learners during the English lessons. The age groups are identified and peculiarities of English as a foreign language learning for every age group are outlined with special stress on young learners as the target age group. Young learners (students at the age of 6-10) have limited attention span,

that is why tasks have to be short, various and meaningful, grammar explanation should be avoided while grammatical patterns should be presented indirectly through interactive contexts.

On the basis of identified needs and preferences in learning basic principles of presentation and practicing of grammatical patterns among young learners are revealed in the article. It is focused on teaching methods and techniques suitable for the target age group, among which total physical response teaching method and storytelling are chosen as the most productive ones. The article also reveals benefits of a foreign language acquisition rather than learning and overviews principles to be followed in order to create the process of acquisition in and beyond the classroom. Songs and short rhymes are chosen as an easy to remember way to present grammatical patterns. While singing songs young learners unconsciously remember not separate words but complete grammatically correct phrases or sentences and will be able to use them in other language context. Such way of presentation enables learners of primary school to develop grammatical communicative competence without direct learning. The article gives the procedure how to implement songs to develop grammatical competence of young learners.

Key words: *grammatical communicative competence, teaching methods, communicative context.*

Мова – це засіб для спілкування, передання інформації, обміну ідеями та знанням, можливість пізнавати світ. Невід’ємною частиною міжнародного спілкування є володіння іноземною мовою і вміння її застосовувати у мовному контексті (комунікативна компетентність). Акцент на це вміння має бути зроблений ще в початковій школі оскільки учні віком – 6-10 років є допитливими, легко засвоюють новий мовленнєвий матеріал та швидко впливаються у мовленнєве середовище.

Комунікативна компетентність проявляється в усіх життєвих сферах. Від ступеня її сформованості залежить здатність людини адекватно орієнтуватися в різних соціальних ситуаціях. Однією із її складових є граматична компетентність, яка проявляється у здатності людини граматично коректно висловлюватися в усній та письмовій формі, а також з легкістю усвідомлювати граматичний

зміст мовлення інших.

Грамматика англійської мови – складний для розуміння учнями мовленнєвий аспект, тож для досягнення успіху у формуванні граматичної іншомовної компетентності учнів початкової школи необхідно підбирати нові інтерактивні методи навчання.

Метою статті є встановлення ефективності використання пісень для формування граматичної комунікативної компетентності учнів молодших класів. У роботі вивчається проблема подання граматичного матеріалу учням початкової школи, а також досліджуються методи та техніки, які варто застосовувати відповідно до потреб даної вікової групи.

Серед поставлених **завдань** зазначимо такі:

- описати вікові особливості навчання іноземної мови;
- виокремити навчальні методи та техніки, що є найпродуктивнішими для навчання учнів початкової школи;
- визначити важливість використання пісенного матеріалу у навчальному процесі.

Об'єктом дослідження є формування граматичної комунікативної компетентності у початковій школі.

Предметом дослідження виступає безпосередньо роль пісень у формуванні граматичної комунікативної компетентності у початковій школі.

У викладанні будь-якої іноземної мови слід враховувати вікові особливості, зацікавлення та особисті уподобання учнів. Вік учнів - це перший фактор, що потребує детального аналізу під час підготовки завдань та уроків, на його основі обирається матеріал та спосіб його подання. Учням початкової школи необхідно пояснювати у простій, та зрозумілій формі, тоді як для учнів старшої школи перевага надається складнішим завданням, які потребують вищого рівня розумової діяльності.

Існує твердження, що учням початкової школи легше сприймати новий матеріал, це пояснюється пластичністю молодого мозку. Існує тенденція вважати, що діти здобувають нові знання без особливих зусиль. Чим молодша дитина, тим природніше проходить процес засвоєння іноземної мови. Говорячи про дорослих учнів, відсутність мотивації, часу та співпраці - це бар'єр для вивчення другої мови. Більше того, здатність запам'ятовувати погіршується

з віком, і ці фактори разом заважають дорослим учням ефективно вивчати мову [6, с. 37].

Дж. Хармер виокремлює 3 вікові групи: діти, підлітки та дорослі, і кожна група має свої особливості у навчанні. Учні початкової школи навчаються радше опосередковано, вони проявляють ентузіазм та інтерес до всього навколо і сприймають не тільки подану інформацію, але все, що бачать, чують і чого торкаються. Тривалість концентрації уваги у дітей досить коротка, якщо вид діяльності не є надто захоплюючим, увага швидко розсіюється [6, с. 38].

Беручи до уваги ці факторів, вчитель повинен готувати широку різноманітність завдань, черпати інформацію з різних джерел, змінювати розміщення парт у класі, положення учнів протягом уроку, форми взаємодії, працювати індивідуально та в групах, щоб формувати індивідуальний підхід до навчання та привчити дітей до кооперації в навчанні.

Одним із ключових питань у підлітковому віці є пошук індивідуальної ідентичності, особистості. Власне самовираження має формуватися у однокласників та друзів; схвалення однолітків може бути важливішим для учня, ніж увага вчителя. Однак не варто надмірно фокусувати увагу на питаннях поведінки. «Підлітки, мають великий потенціал до навчання, потенціал для творчості та прихильність до речей, які їх цікавлять. Робота з учнями-підлітками дає можливість обговорити абстрактні питання, вводити різні завдання та використовувати майже всі відомі методи навчання мови» [6, с. 39].

Дорослі студенти – це навчальна група з уже сформованим життєвим досвідом, навчальними цілями та вподобаннями. Дорослі учні можуть брати участь у завданнях які вимагають критичного мислення, мають цілий спектр життєвого досвіду, до якого можна звернутись, а також можуть мати власну задану схему для процесу навчання. Більшість дорослих більш дисципліновані, ніж деякі підлітки, і на відміну від дітей та підлітків, часто мають чітке розуміння того, чому вони вивчають мову і що хочуть отримати від навчального процесу.

Однак ця вікова група має ряд особливостей, які іноді можуть зробити навчальний процес складним або навіть проблематичним.

Дорослі можуть критично ставитися до методів навчання, якими користується вчитель, виходячи з попереднього досвіду, вони можуть відмовитися змінити звичний спосіб вивчення мови. Багато з них мають негативні передчуття або ж є давно сформовані мовні бар'єри, оскільки дорослих учнів недооцінювали та критикували в школі. Деякі з них применшують свою здатність до вивчення будь-якої іноземної мови з віком, недооцінюючи свою інтелектуальну силу [6, с. 40].

Американський лінгвіст С. Крашен у 1980-х роках виокремив засвоєння та вивчення мови, де головна відмінність полягає у характері оволодіння мовою. Засвоєння - це підсвідомий і вільний процес, тоді як навчання – це усвідомлене та структуроване запам'ятовування мовних одиниць, їх вивчення за допомогою різних вправ [7].

Засвоєння мови відіграє вирішальну роль у процесі навчання і нагадує процес оволодіння рідною. Студенти починають використовувати іноземну мову, не розглядаючи та вивчаючи граматичні конструкції, навпаки, вони використовують раніше почуті граматичні паттерни, особливо якщо вони були вжиті в певному соціальному середовищі [6, с. 37].

При засвоєнні мови учні більше переймаються використанням мови для передачі змісту, ніж правильним граматичним використанням. Вони хочуть щось сказати і, не замислюючись, спілкуватися мовою, а не аналізувати її, щоб з'ясувати правильний спосіб її вживання («правила користування») [11, с. 168]. Мотивація учнів до спілкування є наступним елементом успішного оволодіння мовою, і вона наближається до можливостей застосовувати знання мови, практикувати її та розвивати комунікативні навички.

С. Крашен підкреслює, що протягом уроку необхідно забезпечувати достатню кількість відповідної автентичної інформації, підкреслює важливість використання складнішого мовного матеріалу - *comprehensive input* (мова, яку учні в основному можуть зрозуміти, навіть якщо це вище їхнього власного рівня володіння). З цією метою вчитель може використовувати пісні, відеокліпи, книги з малюнками, автентичні матеріали тощо в початковій школі [7].

За словами Л. Виготського, діти отримують знання через інших

людей, зокрема через дорослих та більш компетентних учнів. Л. Виготський визначає Зону проксимального розвитку - різниця між здатністю дитини самостійно вирішувати поставлені завдання та її здатністю вирішувати ці завдання з допомогою чи підказками. Важливість підказок залежить від віку - чим молодший учень, тим більше йому це необхідно [12].

Для того, щоб процес вивчення та засвоєння мови був ефективним, вчитель повинен створити сприятливе середовище в класі, занурити учнів у мову, забезпечити практичну діяльність та наочність, надавати учням допомогу, щоб підняти і покращити рівень володіння іноземною мовою. Ігри, пісні, живопис та прості розповіді слід застосовувати для того, щоб сформувати основу комунікативної компетентності в учнів молодшої школи [2].

Учням початкової школи потрібен спосіб викладання іноземної мови, що матиме фізичне втілення: гратися словами, торкатися предметів, назви яких вони вивчають, виконувати відповідні дії під час вивчення життєвих процесів [6, с. 38].

Учні в початковій школі потребують активного та інтерактивного підходу до вивчення мови. Час концентрації уваги є обмеженим у всіх дітей молодшого віку. Отже, уроки англійської мови повинні бути короткими, хоча й регулярними. Щодня двадцять - тридцять хвилин ідеально підходить для дітей віком від 5 до 7 років, а для старших учнів початкової школи – тривалість заняття поступово збільшується. Таким же чином потрібно часто змінювати види діяльності, переходити від однієї справи до іншої під час уроків: десять хвилин - це найдовший період часу протягом якого діти молодшого шкільного віку можуть зосереджено працювати з тим чи іншим завданням [11, с. 168].

Учні віком 6-10 років фізично активні. Цілеспрямована діяльність: пісні, що забезпечують активне виконання певних рухів, драматизація, розфарбовування та малювання картинок, гра з реальними предметами та ляльками, екшн-ігри на кшталт «Саймон каже», спокійніші ігри на кшталт «Картинні доміно», різні типи рольових ігор, що зустрічаються в дитячій грі: це все різні види дослідницької та експресивної діяльності, притаманної учням віком 6-10 років [11, с. 170].

Враховуючи активну поведінку дітей молодшого віку, в класі

можуть створюватися хаос та шум. Щоб уникнути цього, вчитель повинен створити набір правил, залучити дітей до цього процесу і попросити їх дотримання. Інструкції та вказівки, оголошені вчителем, повинні бути короткими та зрозумілими, маленькі діти повинні звикати до встановлених правил і порядку. Якщо вчитель щоразу змінює структуру уроку, це негативно впливає на процес вивчення іноземної мови оскільки школярі можуть легко заплутатися і знадобиться багато часу, для повторної організації процесу.

Г. Бертоліні дає вчителям кілька порад щодо того, як зробити уроки в початковій школі продуктивними, крім зміни діяльності, активних завдань та використання підказок вона пропонує правило **3R**: *repeat, review and revise*, що охоплює 3 поступових етапи повторення матеріалу. «Використовуйте короткі ігри, щоб повторити слова та фрази, які були вивчені». Якщо вчитель нехтує цим правилом, весь раніше вивчений граматичний та лексичний матеріал буде забутий. Вона також пропонує уникати абстрактних понять і зосереджуватися на конкретних реальних предметах, які діти розуміють і які мають пряме відношення до щоденного життя учнів. У початковій школі діти можуть дізнаватися лише про те, що вони щодня можуть бачити, торкатися, відчувати запах, тому під час викладання іноземної мови варто зосередитися на простих темах, такі як одяг, тварини, кольори, цифри, члени сім'ї та школа та інших [2, стор. 4].

Щоб зробити процес навчання іноземної мови в початковій школі продуктивним, вчитель повинен дотримуватися декількох принципів, серед яких: **скафолдинг** (використання підказок), інтерактивна діяльність, гнучкість вчителя, позитивна та грайлива атмосфера, використання реалій та підручних матеріалів, зміна діяльності, активне залучення всіх учнів.

Для досягнення бажаних результатів процес навчання повинен бути добре структурований, організований відповідно до навчальної програми, мати чіткі цілі та очікувані результати. Створюючи програму навчання учнів початкових класів, вчитель повинен враховувати елементи, які слід включити в навчальний процес, мати визначені цілі, завдання та часові межі.

Перш ніж вибирати завдання, підбирати матеріали та готувати

урок, процес викладання мови повинен бути класифікований і до кожного етапу слід ставити конкретне завдання [10, с. 152].

Ф. Купер пропонує наступну структуру цільових елементів навчальної програми з іноземних мов: цілі, очікувані результати, класний менеджмент, вправи, теми, граматики та повсякденна мова. Для впровадження кожного з них у навчальний процес та досягнення бажаних результатів слід ставити конкретні запитання та завдання [4, с. 7].

Навчальні цілі повинні відповідати критерію **SMART**, вони мають бути: конкретні (**Specific**), вимірювані (**Measurable**), досяжні (**Achievable**), орієнтовані на результат (**Result oriented**), обмежені часом (**Time bound**).

До навчання учнів початкових класів можна поставити такі цілі:

- створити загальне розуміння мови;
- навчити основної лексики англійської мови та простих граматичних структур;
- створювати позитивну, заохочувальну атмосферу;
- сформувати самооцінку дітей;
- використовувати вправи, які подобаються дітям, тим самим роблячи навчання цікавим та надавати дітям мотивацію до навчання;
- проводити веселі заняття, які викликають у дітей бажання та потребу у спілкуванні;
- сформувати у дітей базові знання про культуру країни, мову якої вони вивчають [4, с. 8].

Результатом досягнення цілей навчання є його позитивні результати. Відповідно до Загальноєвропейської системи визначення рівня володіння іноземною мовою (**Common European Framework of References**) учні початкової школи повинні досягати рівня володіння мовою **A1 / A2** до 12 років [3, с. 2].

Для досягнення відповідного рівня володіння іноземною мовою учням початкової школи необхідно подавати матеріал уникаючи прямого пояснення. Від обраного методу викладання залежатиме і рівень отриманих знань.

На сьогоднішній день існує чимало методів викладання іноземної мови, серед яких найпопулярнішими є прямий метод (**Direct method**), сугестопедія (**Suggestopedia**), мовчазний метод

(**Silent Way**), метод навчання в групах (**Community learning method**), Комуникативний метод (**Communicative Language Teaching**), метод, що базується на завданнях (**Task based learning**), метод повного фізичного відтворення (**Total physical response**) тощо. Вибираючи метод викладання іноземної мови, вчитель повинен пам'ятати характеристики, які необхідно брати до уваги: метод має бути доступним, забезпечувати рух, створювати активні та інтерактивні завдання, розвивати мову переважно без прямого пояснення.

Учням початкової школи потрібно багато ігор, руху, співпраці та наочності, на основі цих критеріїв метод повного фізичного відтворення (TPR) можна вважати найкоректнішим в умовах навчання дітей віком 6-10 років. Його розробив доктор Джеймс Дж. Ашер, який спостерігав, як діти освоюють рідну мову і запропонував теорію, засновану на зв'язку між мовою та фізичним рухом [1, с.7].

За словами Дж. Ашера теорія повинна застосовуватися наступним чином: «Стратегія загальної фізичної відповіді полягає в тому, щоб студенти слухали команду іноземною мовою і негайно виконували фізичну дію. ... Навчання починається з коротких однослівних висловлювань, але протягом тридцяти хвилин морфологічна та синтаксична складність команд зростає» [1, с. 7-8].

На етапі формування комуникативної компетентності учні спочатку навчаються давати команди, але згодом вони можуть будувати речення та текст, правильно використовувати мову та звучати природно. Студенти вивчають граматичні структури вже в контексті, і це полегшує їх застосування.

Ще одним чудовим способом навчання іноземної мови для учнів початкової школи є використання розповідей (Storytelling). Він сприяє вивченню мови, збагачуючи словниковий запас учнів не тільки окремими словами, а й цілими граматичними і лексичними словосполученнями. Розповідь може забезпечити мотивацію та не створювати напружену атмосферу для вивчення мови.

До переваг розповіді відносять:

- прослуховування розповідей дозволяє вчителю вводити чи повторювати новий граматичний і лексичний матеріал;

- розвиває навички слухання та концентрації уваги дитини;
- розповіді є мотивуючими та цікавими та можуть допомогти розвинути позитивне ставлення до іноземної мови в цілому та її вивчення. За допомогою розповідей заохочується бажання до оволодіння іноземною мовою;
- розповіді розвивають уяву. Діти можуть особисто долучитися до розповіді, це розвиває їх навички критичного мислення [9, с. 77].

Існує безліч методів і прийомів, щоб зробити уроки другої мови продуктивними та інтерактивними в початковій школі, однак, багато що залежить від вчителя, оскільки всі стратегії викладання повинні поєднуватися та змінюватися відповідно до індивідуальних особливостей кожної групи. Одним з найбільш дієвих методів навчання англійської як іноземної мови у початковій школі було визначено метод повного фізичного відтворення, оскільки учні активно приймають участь у процесі вивчення іноземної мови, вчаться через дію та пов'язують матеріал з повсякденним, реальним життям.

Дитині складно засвоїти слова або граматику безпосередньо, і зазвичай це не дає позитивних результатів. Ця вікова група з легкістю сприймає короткі рими та чанти, і це простий спосіб представити нові граматичні структури. Прості рими, веселі слова та звуки, що повторюються, з малюнками та ритмами чудово підходять для маленьких дітей.

Рима - це група слів, що закінчуються тим самим звуком [2, с. 22]. Типові англійські рими, вивчені учнями дошкільного і молодшого шкільного віку, є еквівалентом коротких оповідань для дорослих, так як в контексті короткого тексту вони мають повний зміст. Діти віком 6-10 років підхоплюють риму легко і швидко, і їм здається, що вони насолоджуються їх вивченням і декламуванням, підсвідомо вивчають цільовий матеріал. Якщо рими спеціально підібрані, їх можна використовувати для введення нової або закріплення вже раніше вивченої граматичної структури [8, с. 151].

Існує кілька принципів, для швидкого і легшого засвоєння пісні чи поезії. Пісенний чи віршований матеріал повинен:

- бути коротким зі швидким ритмом та деяким повторенням чи

приспівом;

- легкий для запам'ятовування;
- уміщувати необхідну мову для засвоєння;
- бути наповненим змістом, мати початок і кінець;
- бути зрозумілими на рівні української культури [8, с. 153].

При виборі пісенного та віршованого матеріалу слід орієнтуватися на цільовий граматичний і лексичний матеріал. Традиційні пісні зі складною мовою лексикою і граматиною або складною музикою найкраще не використовувати одразу, а залишити на пізніше, коли учні будуть готові сприйняти матеріал. Вчителі можуть вводити нові пісні на уроках англійської мови, коли вони вводять нову граматику або ж коли цей пісенний матеріал пов'язаний з діяльністю у певний момент. Багато традиційних і загальновідомих пісень можна пристосувати під різні види діяльності та обставини у класі. Адаптувати досить легко, коли діти знають мелодію. Наприклад, *If you are happy and you know it* можна без проблем замінити на *If you are hungry and you know it, eat an apple or if you are dirty and you know it, wash your hands*. Такі адаптації створюють легку та невимушену атмосферу у класі та сприяють швидкому засвоєнню матеріалу [8, с. 154].

Пісенний матеріал - це корисне джерело граматичних структур, оскільки діти запам'ятовують всю фразу разом з граматичними елементами. Таким чином при вивченні, наприклад, формування і порядку слів у запитанні на основі пісні діти відразу знатимуть як правильно сформулювати запитання, адже учні початкової школи не у змозі сприйняти теоретичне підґрунтя граматичної структури запитання у теперішньому часі в англійській мові і потребують непрямого пояснення. Також пісенний матеріал допомагає розвивати навички аудіювання та говоріння.

Важливо дотримуватися алгоритму введення пісні у хід уроку. Спершу вчитель роздає слова пісні учням та вмикає аудіозапис, що нерідко супроводжується і відеокліпом. Ключовим моментом є наголошення на цільових граматичних структурах та їх комбінаціях. Для підвищення ефективності, учнів заохочено до відтворення рухів, описаних у пісні, грою з гучністю виконання у необхідний момент (таким чином акцентуючи на цільових граматичних одиницях) та інше. Заключним етапом є відтворення

пісні усім класом, у міні-групах чи командах, що можна варіювати з метою урізноманітнення уроків [2, с. 22].

Деякі пісні взагалі не потребують попереднього навчання або потребують його мінімальну кількість. Пісні, які можна навчити за допомогою жестів, вимагають мінімум попереднього навчання. Вчителі можуть розмістити учнів у колі, навчити дуже простих жестів, а потім увімкнути музику і демонструвати дії. Більшість дітей співатимуть відразу, але навіть діти, які не готові співати, зможуть брати участь повторюючи дії і зв'язуючи їх зі словами[5, с. 89].

Формування граматичної іншомовної компетентності в молодшій школі повинно супроводжуватися різноманітними інтерактивними вправами, зміною активності та діяльності. Одним з найбільш дієвих способів підвищити рівень граматичної компетентності учнів початкової школи є використання пісень, що акцентують увагу на одиницях та структурах, представлених до вивчення. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні методик для розвитку ефективної комунікації учнів середньої та старшої школи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Asher J. J. The Total Physical Response Method for Second Language Learning : California : Clearing House, 1968. 67 p.
2. Bertoliny G. Teaching English to Very Young Learners : 2012. 34 p.
3. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching Assessment : Strasbourg : Chambridge University Press, 2006. – 273p.
4. Cooper F. L. Fun English for Kids : California, 2007. 38 p.
5. Cremin T. Teaching English Creatively : London : Routledge, 2009. 192 p.
6. Harmer J. The Practice of English Language Teaching : 3rd Edition, New York : Longman, 2001. 386 p.
7. Krashen S. D. Second Language Acquisition and Second Language Learning : New Jersey : Prentice Hall, 1988. 194 p.
8. Opal D. Introducing English to Young Children : Sydney : Collins, 2013. 241p.

9. Storytelling as a Method of EFL Teaching / Dujmovic M. Pergendira Journal. 2006. Vol. 3, P. 111-126.
10. Surkamp C. Teaching English as a Foreign Language : an introduction. Stuttgart : J.B. Metzler, 2018. 295 p.
11. Teaching English as a Foreign Language / Broughton G. and others ; ed. by J. Eggleston. New York, 2003. 257 p.
12. Vygotsky, L. S. Thought and language : Cambridge, MA : MIT Press, 1962. 168 p.